

ASEAN ve Türkiye İlişkilerine Bir Bakış: Güneydoğu Asya'nın Yükselen Birliği Olarak ASEAN

 SÜLEYMAN TEMİZ^a ERDAL TAHA AYDOĞDU^b

Geliş Tarihi: 11.12.2018 | Kabul Tarihi: 30.06.2019

Öz: Güneydoğu Asya'da, öncüllerine nispeten devamlılık sağlayabilen Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN), her geçen gün daha da ciddi adımlar atmış ve bölgesel, aynı zamanda küresel anlamda büyük ekonomilerin dikkatini çekecek noktaya çok erken tarihlerde ulaşmış bir bölgesel güçtür. Temel olarak ekonomik bir birlik olarak ortaya çıkan ASEAN zaman içerisinde bu gücünü siyasi bir güce de çevirebilmeyi başarmış ve bu konuda adımlar atmıştır. Türkiye açısından coğrafi olarak son derece uzak olan bu bölgeye, dünya ekonomilerinin ilgisi, birliğin erken dönemlerinden itibaren artmasına karşın, gerek ekonomik ve gerekse siyasi krizlerin ve çalkantıların pençesinden bir türlü kurtulamayan Türkiye'nin dış politika yüzünü Avrupa Birliğinden çevirememesi, güneydoğu Asya'ya da yeterince önem verememesine sebep olmuştur. Bu çalışmada Türkiye'nin güneydoğu Asya ile olan ilişkileri değerlendirilmiş ve Türkiye'nin tamamen kaçırmadığı ancak güçlü bağlar için çok geç kaldığı ASEAN ile ilişkilerine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: ASEAN, Türkiye, Güneydoğu Asya, uluslar, birlik.

^a İğdır Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
suleyman.temiz@gmail.com

^b Tokat GOP Üniversitesi, SBMYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü

A Review to ASEAN and Turkey Relations: ASEAN as Southeast Asia's Raising Union

Abstract: In Southeast Asia, the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), which has been able to maintain continuity according to its predecessors, is taking ever more serious steps. It is a regional power that has reached the point where it attracts the attention of the powerful economies in the region and at the same time at the global level. Initially, ASEAN, which has emerged as an economic union, has succeeded in turning this power into political power and took the necessary steps in this regard. For Turkey, this region is an area that is extremely distant geographically. On the contrary, Turkey could not get rid of from the turmoil of the economic and political crisis, to turn its political view to Southeast Asia and in reaction to this, Turkey's national perception of foreign policy could not turn its head from the west. Turkey, as a natural consequence of it, did not give enough attention to Southeast Asia. In this study, Turkey, which has been too late to develop strong ties, relations with Southeast Asia, was evaluated in the framework of ASEAN association.

Keywords: ASEAN, Turkey, Southeast Asia, nations, union..

© Temiz, Süleyman & Aydoğdu, Erdal Taha. "ASEAN ve Türkiye İlişkilerine Bir Bakış: Güneydoğu Asya'nın Yükselen Birliği Olarak ASEAN." *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19 (2019), 563-586.

1. Güneydoğu Asya'nın Siyasi Oluşumu

Yaşadığımız zaman diliminde “Güneydoğu Asya” olarak bilinen ve günümüzde kendi sınırları içerisinde gittikçe ciddi bir büyüme gösteren, çok sayıda yabancı sömürgeci bölge dışı gücün, bölgede bulunan kültürleri ve ülkeleri derinden etkilemesiyle ortaya ortak bir geçmişi paylaşan bir bölge çıkmıştır.¹ Günümüzde Güneydoğu Asya denildiğinde bu bölgeyi oluşturan ülkeler Myanmar, Tayland, Kamboçya, Laos, Vietnam, Endonezya, Malezya, Brunei Darussalam, Filipinler ve Singapur'dur.² Bütün bu belirtilen devletler geride bıraktığımız iki yüzyıl boyunca kültürel açıdan başta olmak üzere birçok yönden zenginlik oluşturacak bir biçimde birbirine ya da başka kültürlerle karışmış ve kültürler arası etkileşimi doruk noktalarında yaşamışlardır. Şimdiki Malezya, Filipinler ve Singapur, bir zamanların büyük Malay imparatorluğunu oluşturuyordu. Vietnam, Burma (Myanmar) ve Khmer halkı, anavatanları güneydoğu Asya'da hüküm süren üç ana krallıktan veya yaygın olarak *çinhindi* olarak isimlendirilen bölgeden oluşuyordu. Champa'nın Hindu Krallığı'nda ilk yüzyılın ortalarında bölge üzerinde egemen bir rol oynadığı görülmektedir. Güneydoğu Asya, bu bölgeyi etkileyen Çin ve Hindistan arasındaki ticaret için bir faaliyet merkezi durumundaydı. Hindistan ve Çin arasındaki bu coğrafi baskıya bağlı olarak, bu iki egemen bölge dışı gücün kaçınılmaz bir şekilde yüzyıllar boyunca bölgenin kültürü ve dini üzerinde büyük bir etkisinin ola geldiği gözlemlenmiştir. Bu unsurlar bölgeyi şekillendirmiştir.³ MS 1. Yüzyıldan MS 6. yüzyıla kadar bu bölgeler Neolitik topluluklar tarafından işgal ediliyordu.⁴

¹ McGregor, Andrew, *Southeast Asian development*, Routledge Pub., Oxon, 2008. s. 74

² Michaud, Jean, *Historical Dictionary of the Peoples of the Southeast Asian Massif*, The Scarecrow Press, Inc. Oxford UK, 2006. s. 114

³ Hall, Kenneth R., *A History of Early Southeast Asia: Maritime Trade and Societal Development 100-1500*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc. USA, 2011. s.2

⁴ Eberhard, W., *En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 2018, s. 255-283.

Nam-Viet krallığı, MS 2. yüzyılda bölgede kurulmuş en büyük imparatorluktu, ancak Han Çin imparatorluğunun genişlemesiyle birlikte bu imparatorlukta bağımsızlığını koruyamadı ve Çin'e bağlı bir bölge statüsüne döndü. Hindistan'ın bölge üzerindeki etkisi ise, deniz boyunca ortaya çıkan ticaret yollarında daha çok tesirini göstermekteydi. Singapur, Malaca Boğazı ve Güney Çin Denizi gibi limanlarda ise Hindistan'ın yoğun etkisi tarih boyunca hissedilmiştir. Hinduizm ve Budizm'in bölgelere giriş ve etkisi muhtemelen tarihin bu dönemlerinde Hindistan ve Çin'in bölgedeki ticari açıdan baskın varlığına bağlanabilir. Birkaç farklı bazı Hindu ve Budist kraliyet hanedanı, ilerleyen birkaç yüzyıl boyunca bölgede devletlerini kurmuşlardır. Cham Krallığı günümüzde güney Vietnam olarak adlandırılan bölgede yerini almıştır. Khmer İmparatorluğu, Angkor'da ya da şimdi ki ismiyle Kamboçya'da yer aldı. Tayland ve güney Myanmar'da ise Mon hanedanının etkisi görülmekteydi. Burma ve Tai isimli iki kabile ilerleyen süreçte Mon'un hâkimiyetini bölgeden dışarı çıkardılar ve bölgenin kontrolünü ele geçirdiler.

13. yüzyılda, yine Hindistan etkisinin bir sonucu olarak,⁵ bölgeye İslamiyet giriş yapmış ve Malacca Boğazı'ndaki ticaret yolları boyunca Müslüman uluslar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu durum ise Malay yarımadasında, Sumatra ve Java adalarında İslam'ın ortaya çıkıp bölgede hâkimiyetini güçlendirmesi ile sonuçlanmıştır. 1600'lü yılların ortalarında Avrupalı sömürge güçleri, büyük ölçüde ticari fırsatları değerlendirmekle beraber bölgeyi işgal ve sonra hâkimiyet dönemine yol açan bir sömürgeci akın başlattılar. 1900'lerin başlarında İngilizler günümüzün Myanmar, Malezya ve Kuzey Borneo topraklarını işgal ederken, Fransızların *Fransız çinhindi'si*, yada çoğunlukla günümüz Vietnam, Laos ve Kamboçya'dan oluşan bölgeyi işgal etmişlerdi. Sadece bölgede Siam Krallığı ki Tayland olarak da bilinir,

⁵ Hall, Kenneth R., A History of Early Southeast Asia: Maritime Trade and Societal Development 100–1500, Rowman & Littlefield Publishers, Inc. USA, 2011. s. 41.

bölge dışı sömürgeci güçlerin kontrolünden takip ettiği zeki diplomasi nedeniyle kurtulmuştur. Sömürgeci yönetimin bölge üzerinde derin bir etkisi olmuştur. Tarım, madencilik ve ihracata dayalı bir ekonomi meydana gelmiş, bölgede önemli gelişmelere yol açan değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Eğitim ve yazılı medyanın topluma yaptığı etki sonucunda, bölge toplumlarında yaşanan milliyetçi hareketlerin ortaya çıkması ile modern ulus devletin bileşenleri de meydana gelmeye başlamıştır.⁶

İkinci Dünya Savaşı sırasında Japon İmparatorluğu bölgeyi işgal etti. Yeni ulus devletlerin ardı ardına ortaya çıkmaya başlaması, birçok “anti-sömürgeci” düşüncenin kabul görmesi ve birçok bölge ülkesinde komünist parti yönetiminin ortaya çıkmasını takiben, bölgeye ABD'nin yoğun müdahalesiyle İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi izledi. Bu güneydoğu Asya ülkeleri günümüzde ise büyük ekonomik büyüme ve bölgedeki bağımsız milletler arasında gelişmiş bir işbirliği ruhuyla karakterize edilmektedir. Bu şekilde güneydoğu Asya şekillenmiştir.⁷

2. ASEAN'a Giden Süreçte Öncüller

2.1. Güneydoğu Asya Anlaşması Teşkilatı-SEATO:

II. Dünya Savaşı'nın bitmesi ile birlikte birçok bölgesel ittifakın batı bloğunun güçlü lideri ABD tarafından, kutuplaşmış dünyanın doğu blok lideri olan SSCB'yi çevreleyerek kuşatma altına alma doğrultusunda geliştirdiği politikalarından dolayı oluşturulduğu bilinmektedir. 1949 NATO, 1954 Balkan İttifakı, 1955 Bağdat Paketi gibi büyük ittifaklar vasıtasıyla müttefik olduğu devletlerle çevrili bir hat oluşturma yolunda takip ettiği dış politikanın Güneydoğu Asya'da ortaya çıkan şekli, 1954 yılında kurulan Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (SEATO) olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin Güneydoğu Asya bölgesinde komünizmle olan mücadelesi doğrultusunda somut hale gelen ilk adım, Tayland, Laos, Kamboçya ve Güney Vietnam bölgelerine askeri ve ekonomik yardımlarını kayda

⁶ Eberhard, W., s. 284-290.

⁷ Eberhard, W., s. 290-299.

değer bir şekilde arttırmak olmuştur.⁸ Bununa birlikte, ABD'nin attığı ikinci somut adım ise SEATO veya Manila Paktı olarak da isimlendirilen Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı'nın⁹ teşekkül etmesidir. Bu savunma paktı, Eylül 1954 de, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa ile Uzak Doğu ülkelerinden Yeni Zelanda, Avustralya, Filipinler, Tayland ile Pakistan'ın katılması ile kurulmuştur. İttifakın sorumluluk alanı, imzalayan ülkelerin Asya toprakları ile 21'inci enlemin güneyinde kalan Güneybatı Pasifik bölgesiydi.¹⁰ O dönem itibariyle Singapur'da bulunan İngiliz deniz üssünün varlığı sebebiyle bu savunma alanı içine Singapur'da dâhil olmuş oluyordu.

SEATO'nun imzalanması ile birlikte Amerika, Sovyet Rusya ve müttefiki Çin etrafında, Avrupa'nın Atlantik kıyılarından güneydoğu Asya'ya ve Avustralya'ya kadar uzanan bir ittifaklar çemberi meydana getirerek bir güvenlik hattı oluşturmuş oluyordu. Güneydoğu Asya'ya etkisi ise ilk defa bölge devletlerinden bazıları bu ebatlarda büyük bir ittifak anlaşmasına taraf olmuştur. Ancak belirtilmelidir ki, bu antlaşma kavramsal olarak ve realist açıdan bakıldığında Güneydoğu Asya'nın durumuna gerektiğince ilgi göstermemiş¹¹ veya mevcut konjonktür nedeniyle gösterememiştir.

2.2. Güneydoğu Asya Birliği - ASA

Güneydoğu Asya Birliği, ASA¹², Temmuz 1961'den Ağustos 1967'ye kadar Güneydoğu Asya'daki çalkantılı siyasi ortamda gelişim göstermiş, bölgesel bir ittifak modeli açısından bölge devletlerinin atılımlarıyla ortaya çıkmış bir birliktir. Ağustos 1967'de Güneydoğu Asya Uluslar Birliği'nin (ASEAN) kuruluşuna kadar ASA varlığını devam ettirmiştir. ASA'nın

⁸ Ball, W. Macmahon. A Political Re-Examination of Seato, International Organization, Vol. 12, No. 1 (Winter, 1958), ss. 17-25, s:17.

⁹ South East Asia Treaty Organization.

¹⁰ Kevin Ruane (2005) Seato, Medo, And The Baghdad Pact: Anthony Eden, British Foreign Policy And The Collective Defense Of Southeast Asia And The Middle East, 1952-1955, Diplomacy & Statecraft, 16:1, 169-199, s:173.

¹¹ Nairn, Ronald C., SEATO: A Critique Source: Pacific Affairs, Vol. 41, No. 1 (Spring, 1968), ss. 5-18, s. 5.

¹² Association of Southeast Asia.

bölgeye ve Güneydoğu Asya bölgeselciliği düşüncesine en büyük yük faydası, bölgesel bir ittifak mefhumunun bölge ülkeleri tarafından ilk kez somutlaştırılmasıdır.

Bu sayede Güneydoğu Asya devletleri arasında, ABD veya Çin tarafından domine edilen dış politikalardan, bölgesel manada, bireysel ve kolektif açıdan şekillenmeye başlayan bir birlik olarak ortaya çıktığı belirtilebilir. ASA, başlangıçta Malaya (Malezya), Filipinler ve Tayland'dan teşekkül etmiştir. Malaya, Filipinler ve Tayland, Güneydoğu Asya'da yeni bir dönüşüm dönemi ve gerçek manada bir ekonomik teşekkülün eşliğinde idi. ASA'nın amacı barış, özgürlük, sosyal adalet ve ekonomik refah seviyesinin yükseltilmesi olarak nitelendirildi. ASA'nın ittifakı kendisinin siyasal olmayan karakteri üzerinde vurgu yapmasına rağmen, bölgedeki komşu ülkelerin çoğu bu yeni ittifaka karşı sessizce gözlemci olarak kalmayı tercih etmişlerdir. Manila yönetiminin ise Malezya'nın Sabah ve Sarawak eyaletleri vasıtasıyla genişlemesini, Birleşik Krallık'ın güneydoğu Asya'daki eski varlığının kalıntılarını sağlamlaştırmak için bunu düşmanca bir girişim olarak görmesi ittifakın geleceği için olumsuz bir durum oluşturmuştu.

Filipinlerin, Malezya'nın tanınmaması ve Endonezya'nın Malezya'ya karşı *konfrontasi*¹³ kampanyası başlatarak yeniden çatışmaların alevlenmesi, durumu daha da kötüleştirdi ve neredeyse üç yıl süren ASA'da ciddi bir çıkmaz vücuda geldi. Esasen ASA mensubu olan hükümetlerin 1961-1967 döneminde bölgesel manada karşılaştıkları en büyük sorun, Batı bloğu ile özellikle de ABD ile olan işbirliğiydi. ABD'nin ASA'nın bölgede güçlü olması yönünde yaptığı cesaretlendirmeler de bunun kanıtı olarak görüldü, velhasıl, tüm bu olumsuzluklar ASA'nın bölgesel güçlü bir teşkilat olmasını engellemiştir.

2.3. MAPHILINDO

ASEAN öncesinde Güneydoğu Asya bölgesinde ortaya çı-

¹³ Pollard, Vincent K., ASA and ASEAN, 1961-1967: Southeast Asian Regionalism, Asian Survey, Vol. 10, No. 3 (Mart, 1970), ss. 244-255.

kan oluşumlardan bir diğeri de Maphilindo idi. Maphilindo'yu Malaya, Filipinler ve Endonezya oluşturmuş ve bölgedeki Malay ırkını birleştiren politik olmayan bir konfederasyon olarak düşünülmüştür. 1963 yılının Temmuz ayında Filipinler Cumhurbaşkanı Diosdado Macapagal, Manila'da bir zirve toplantısı düzenledi. Bu zirvede Maphilindo'nun, Filipinlilerin bağımsızlık mücadelesinin öncüsü olan Jose Rizal tarafından, sömürgeci sınırlar vasıtasıyla yapay olarak bölünmüş bir şekilde görülen Malay halklarını bir araya getirme hayalinin somut bir ifadesi olarak ortaya çıkmış ve önerilmiştir. Maphilindo, fikir birliği ruhu içinde bölgesel manada ortak kaygı oluşturan konulara çözüm üretecek bölgesel bir birlik olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, Endonezya ve Filipinlerin, kurulum aşamasında olan Malezya Federasyonunu geciktirmek, hatta önlemek için bir taktik olarak da algılanmıştır. Manila'nın Kuzey Borneo adasında bulunan Sabah bölgesi için hak iddiası vardı ve Endonezya, İngilizlerin maşası olabilecek bir Malezya oluşumunu protesto etmekteydi. Maphilindo Planı, Sukarno'nun Malezya ile *konfrontasi* politikasını devreye sokması ile içinden çıkılmaz bir hal aldı.¹⁴ Birlik hiçbir şekilde başarılı bir faaliyet gösterememiştir.¹⁵

3. ASEAN ve Bölgeselcilik

Tüm bu öncülerin ardından, 8 Ağustos 1967 tarihine gelindiğinde güneydoğu Asya ülkelerinden Endonezya Dışişleri ve Siyasi İşler Bakanı Adam Malik, Malezya'dan Başbakan yardımcısı Tun Abdulrazak Bin Hussein, Filipinler Cumhuriyeti'nden Dışişleri Sekreteri Narciso Ramos, Singapur Dışişleri Bakanı Sinnathamby Rajaratnam ve Tayland Dışişleri Bakanı Thanat Khoman, Tayland'ın başkenti olan Bangkok'ta yeni bir bölgesel yapılanma oluşturmak amacıyla bir bildirge imzaladılar. İmzalanan bu bildirge ASEAN deklarasyonu¹⁶ olarak ad-

¹⁴ McGregor, Andrew, *Southeast Asian development*, Routledge Pub., Oxon, 2008. s. 75.

¹⁵ Taylor, Alastair M., *Malaysia, Indonesia - and Maphilindo*, International Journal, Vol. 19, No. 2 (Spring, 1964), ss. 155-171.

¹⁶ <https://asean.org/asean/about-asean/asean-name>.

landırıldı ki Bangkok Deklarasyonu olarak da bilinmektedir. Bu beş isim *kurucu babalar* olarak da isimlendirilecektir.¹⁷

Bu ittifak beş ana başlık ve beş uygulamalı paragraftan oluşmaktaydı. Bu deklarasyon metni birliği oluşturan ülkelere yedi hedef ve maksat ile teminat vermektedir.

- 1- Ekonomik büyüme, sosyal ilerleme ve küresel gelişme.
- 2- Bölgesel barış ve istikrar.
- 3- Ekonomik, sosyal, kültürel, teknik, bilimsel ve idari iş birliği.
- 4- Eğitim ve araştırma alanında karşılıklı yardım.
- 5- Tarım ve endüstriyel alanlarda işbirliği ile ticaret, ulaşım, iletişim alanlarında işbirliği ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi.
- 6- Güneydoğu Asya üzerine yapılan çalışmaların tanıtılması ve geliştirilmesi.
- 7- Bölgesel ve uluslararası organizasyonlarda işbirliği yapma.¹⁸

Bu amaçlar kuvvetli bir şekilde vurgulanmış ve bu 5 ülke, zorlukları veya aralarındaki anlaşmazlıkları savaş yoluyla değil, barışçıl bir şekilde uzlaşma yolu ile çözme¹⁹ ve ortak hedeflere ulaşma konusunda işbirliği yapma kararı almışlardır. Bangkok Deklarasyonu ilan edildiğinde organizasyonun kapılarının Güneydoğu Asya bölgesindeki tüm ülkeler için, organizasyonun ilkelerine, amaçlarına, hedeflerine katkıda bulunmak isteyen tüm bölge devletlerine açık olduğu vurgulanmıştır. ASA ve MAPHILINDO'dan sonra ortaya çıkan bu yeni organizasyonun ilk hedefi güneydoğu Asya ülkelerini bir araya getirmektir. Güneydoğu Asya tanımı ile amaçlanan coğrafya ise batıda güney Asya alt kıtası ve doğuda Pasifik okyanusu, ku-

¹⁷ <http://asean.org/asean/about-asean/history>.

¹⁸ Severino, Rodolfo C., ASEAN, Institute of Southeast Asian Studies ISEAS, Singapore, (2008) s.54.

¹⁹ Hooker, Virginia Matheson, *A Short History of Malaysia : Linking East and West*, Allen & Unwin PUB., Australia, 2003. s. 237,

zeyde Çin, Japonya ve Kore, güneyde ise Avustralya arasında kalan ülkeler olarak belirlenmiştir.²⁰

ASEAN, bölgede hükümetler arası bir organizasyon olarak ortaya çıkmıştır. Bu yeni oluşumdan önce bölgesel bir takım organizasyonların, Malezya, Filipinler, Endonezya arasında imzalanan MAPHILINDO sözleşmesi ve Malaya, Filipinler ve Tayland arasında imzalanan ASA gibi, geçmişte ortaya çıktığını belirtmiştik. Ancak bu iki kuruluşta hedef ve amaç açısından kısıtlı ve dar kuruluşlardı. MAPHILINDO üç Malay kökenli güneydoğu Asya nüfusunu içeriyordu ve bu üç ülkenin bölgesel çatışmalarına dair yoğun iddialarıyla²¹ ve ideolojik farklılıkları nedeniyle ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözmeyi amaçlıyordu. ASA, kendisini sadece ekonomik ve kültürel amaçlar doğrultusunda geliştirdi ve Tayland haricinde ana kıta ülkeleri ile bölgedeki en büyük ülke olan Endonezya'yı organizasyona dâhil etmedi. Gerekli olan geniş ve sağlam perspektif sağlanamadığından dolayı da bu iki kuruluşunda ömrü kısa olmuştur.

MAPHILINDO, 1963'te kuruldu ve ASEAN kuruluşu 1967 yılında onun yerine geçmesine kadar devam etti. ASA ise resmi olarak varlığını 1961'den 1967'ye kadar sürdürdü. Ancak ASEAN'ın kuruluşundan kısa süre sonra bu iki teşkilatta lav edildi. Başka bir ifade ile ASEAN öncüllerine nispeten sadece kültürel öğeler gibi konularda kendine kayıt koyarak sınırlandırmamış, ortak hedefler ve hırsların üzerine tam anlamıyla bölgesel işbirliği manasında kapsamlı hedefler sıralayabilmiştir.²²

Daha önceden de belirtildiği gibi Bangkok Deklarasyonu'nda ASEAN, birliğe bütün güneydoğu Asya ülkelerinin katılabileceğini açıkça ilan etmişti. Esasen, ilk başlarda ASEAN'ın kurucu uluslarının bakanları, Burma ve Kamboçya'yı asıl üye olarak aralarına dahil etmek istediler. Ancak bah-

²⁰ Severino, s.15.

²¹ Sussman, Gerald (1983), Macapagal, the Sabah Claim and Maphilindo: The politics of penetration, *Journal of Contemporary Asia*, 13:2, 210-228, s. 210.

²² Severino, s. 1-2.

si geçen iki ülke de, bu katılım davetini reddetti.²³ Reddin sebebi olarak kendi statülerini tereddütsüz bir şekilde müttefikleri olmayan devletlerden koruma endişesi ve soğuk savaş döneminin en ateşli döneminde ortaya çıkan bu yeni organizasyona uyum sağlama şüphesi olduğunu söyleyebiliriz. Daha sonra Vietnam'ın birleşmesi Laos'un yeni bir rejim altında 1975 yılında sağlanlaştırılması sonrasında, ASEAN *çinhindi* devletlerine de ulaştı. Ancak bu süreç 1978 sonunda Vietnam'ın Kamboçya'ya müdahale etmesi ile kesintiye uğradı.

1991-1993 tarihleri arasında Kamboçya ihtilafının çözümünden sonra ASEAN süreci bu devletler için yeniden başladı. 1999 tarihinde gelindiğinde ise ASEAN bütün güneydoğu Asya ülkelerini şemsiyesi altında birleştirilmiş bir konuma ulaştı. 2002'nin sonunda bölgede yeni bir ulus olarak ortaya çıkan Timur Leste'de sonunda birliğe katılma konusundaki istekliliğini dile getirdi. ASEAN kurulduğu dönemde, kısa süreli bir yapılanma olacağına dair tahminlere ve geçmişteki benzer organizasyonlar gibi sonlanacağı hakkındaki endişelere rağmen, siyasi varlığını günümüze kadar devam ettirmekle kalmadı, bununla birlikte zamanın ve çağın değişen koşullarına da kendisini uyarlayabilmiştir. Her ne kadar bu değişimin ve dönüşümün layıkıyla olamadığına dair eleştiriler olsa da, bölgesel, ticari ve ekonomik işbirliğinin artmasına yönelik büyük tesirleri olmuştur.²⁴ Devamlılığını sağlayabilmiş olan birlik ile zaman içerisinde dünyanın belli başlı güçleri, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve bu teşkilatların yapılanmaları gibi, daha derin ve sıkı ilişkiler kurmuştur.

4. Sorunlu Meselelere Karşı ASEAN'ın Çözüm Mekanizması

ASEAN, Endonezya'nın 1963-1965 yılları arasında Malezya ve Singapur'un iç işlerine karışmasının yol açtığı bölgesel istikrarsızlığı önlemek için 1967'de kuruldu. Kuruluş aşamasında

²³ Severino, s.3.

²⁴ Croissant, Aurel & Lorenz, Philip, Comparative Politics of Southeast Asia: An Introduction to Governments and Political Regimes, Springer International Publishing, Germany, 2018. s. 7

hedef ve maksatlarını sıralayan ASEAN, askeri bir ittifak olmadığını açık bir dille belirtmiş ve üye devletlerinin birbirinin iç işlerine karışmayacaklarına dair teminat vermişlerdi.²⁵

Tüm bu açıklamalara rağmen, ASEAN'nın ortaya çıktığı dönem gerek dünya ve gerekse Güneydoğu Asya'nın sıkıntılı bir dönemine tekabül etmiştir. Bununla birlikte bölgesel farklılıkları da bu ayrımı etkilemiştir. Endonezya'nın büyük bölümü Müslüman'dı. Malezya, Malay sultanlıkları ve Malaka boğazı, Malay Yarımadası ve Güney Çin denizi boyunca uzanan Sabah ve Sarawak eyaletlerinden oluşuyordu. Singapur 1965'te bu birlikten ayrılmıştı. Singapur ile Malezya arasında ki bu ayrılık başlı başına farklı bir sorundu.²⁶

Bu bölge politik olarak Malay Müslümanları tarafından kontrol edilmesine karşın ekonomik olarak güç Malezyalı Çinlilerin elindeydi. Tayland'da ise, güney bölgesinde Müslüman azınlık olmasına rağmen çoğunluk Budist idi. Filipinlerde ise ağırlığı Hristiyanlar oluşturuyordu. Singapur ise ırki ve dini hoşgörü ve eşitlik üzerine kurulmuş çok ırklı ve çok dinli bir devlettir. Filipinler, Singapur ve Tayland da önemli ölçüde Müslüman azınlık bulunuyordu. Hepsisi olmasa da bu Müslüman nüfus genellikle sınırlara yakın yerlerde bulunuyordu.

Koloni dönemine kadar bu ticari ve göçmen hareketleri devam etmiş, ancak İngilizlerin Malezya ve Singapur'daki hakimiyeti, Hollandalıların Endonezya'daki varlığı, önce İspanyolların sonra da Amerikalıların Filipinlerdeki hakimiyeti ile kesintiye uğramıştır. Batılı sömürgeciler tarafından işgale uğramamış ancak bu güçlerin baskısına maruz kalmış tek ülke Tayland'dı. Bunun sebebi ise Tayland'ın takip ettiği dış politika ile İngiliz ve Fransızlar arasındaki çözülmemiş güneydoğu Asya kolonizasyon konuları olmuştur. Güneydoğu Asya bölgesini sömürgeleştirmeye çalışan batılı güçlerin farklı sömürge anlayışları, bölge insanının ve uluslarının ilgisizliği ve ayrılığı

²⁵ Moller, Kay. Cambodia and Burma: The ASEAN Way Ends Here, Asian Survey, Vol. 38, No. 12 (Dec., 1998), ss. 1087-1104, s. 1087.

²⁶ Severino, s.17.

ile iletişimsizlik gibi sebeplerden dolayı yeni ticari bir düzenin oluşmasına yol açmıştır.

Bu değişen sömürge politikaları ise ulusal fikirlerde canlılık ve deneyim getirerek bölge halkı için bağımsızlık üzerine tesis edilen milli kurumların çeşitlenmesine ve çoğalmasına neden oldu. Bu durum aynı zamanda farklı stratejik bakış açılarının da şekillenmesini beraberinde getirdi. Malezya ve Singapur ise, Avustralya, Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık'ın içinde bulunduğu Beş Savunma Gücü İttifakına katıldı.²⁷ Filipinler ise resmi olarak Amerika Birleşik Devletleri ile müttefikti. Tayland'ın ise Birleşik Devletlerle bir savunma taahhüdü bulunmaktaydı. Endonezya ise ittifaka katılmadı. Koloni kanunlarından dolayı devam eden süreçte yeni devletler oluştu. Bununla beraber güneydoğu Asya bölgesinde Malezya ve Endonezya arasında, Malezya ve Singapur arasında ve Malezya ile Filipinler arasında, yani bölgedeki deniz devletleri arasında, bölgesel ve politik anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına da neden oldu.²⁸

İlerleyen süreçte Endonezya, Malezya ve Singapur devletlerine karşı uyguladığı *çatışma* politikasını terk etti. Malezya ve Singapur ise üzücü bir şekilde birbirinden ayrıldı. Filipinler ise bu ayrılıklarda Malezya topraklarında kalan Kuzey Borneo bölgesi üzerinde hak iddialarına devam etti. Bu topraklar Malezya'ya Sabah ve Sarawak eyaletleri olarak dahil edildi. Diğer yanda ise, Vietnam'ın çatışmacı tutumu, Kamboçya ve Laos'u bu çatışmalara doğru çekerken Taylan'dı da tehdit etmekteydi.

Tüm bu olumsuzluklar ise bölgenin istikrar ve barışını olumsuz bir şekilde etkiliyordu. Bununla birlikte Sovyetler Birliği'nin kuzeyden hissedilen kuşatmasını, güneyden de Amerika Birleşik Devletleri'nin nüfuzu, Çin'in güneydoğu Asya ülkelerine açık bir şekilde düşmanlık beslemesine de neden oldu. Bu düşmanlık da ister istemez güneydoğu Asya devletlerini batılı devletlere karşı yakınlaştırmıştır. 1966'dan 1976 yılına kadar sürecek olan *Çin Kültür Devrimi* ve bu devrimin aşırılıkla-

²⁷ The Five Power Defence Arrangements (FPDA).

²⁸ Severino, s.46.

rı, Çin'in güneyine doğru yayılmaya başladı. Bu durum ise, komünist isyanlar ve tehdit altında varlıklarını devam ettirmeye çalışan ASEAN'ın kurucu devletleri ile Çin arasında süregelen karşılıklı düşmanlığı daha da arttırmıştır. Bu dönemde, dünyayı kasıp kavuran Soğuk Savaş artık doruğa çıkmıştı. Bu olumsuz şartlar ile bölgesel ve küresel tehditler altında ASEAN kuruldu. Kuruluş, kurucu devletlerin ileri görüşlülüğü ve mevcut konjonktürü iyi okuyabilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır. Aralarındaki politik farklılıkları, çatışmaları veya anlaşmazlıkları, dostane bir siyaset izleyerek çözebilmek ve ortak bir paydada buluşabilmek amacıyla ASEAN birliğinin çatısı altında bir araya geldiler. Bu şekilde etnik, kültürel, dini farklılıklarını bir kenara bırakarak ortak menfaatleri için ittifak oluşturdular. ASEAN, Güneydoğu Asya ülkeleri için kendi aralarındaki bilgisizlikten kaynaklanan mesafelere ve farklılıklara karşı bir köprü vazifesi görmüştür. Bu teşkilat ayrıca aralarında ortaya çıkabilecek karşılıklı şüpheli politikaları da ortadan kaldırıyordu. Bu oluşum aynı zamanda güneydoğu Asya bölgesini şiddetli anlaşmazlıklardan uzak tutabilecekti. ASEAN, bölgesel istikrarla birlikte bölgesel işbirliği oluşturarak bu sayede bölge ulusların milli gelişimine de olumlu etkide bulunabilecekti.

ASEAN bünyesindeki devletlerde ortak çıkarlar teşkilat bünyesinde belirlenecek ve bu şekilde bir politika takip edilecekti. En önemli konulardan biri güneydoğu Asya'daki bu teşkilat altındaki ülkelerin kendi aralarındaki sorunları ve çatışma oluşturan mevzuları barışçıl bir şekilde çözmekti. Bu ise ancak liderler arasındaki bağların güçlendirilmesi, ilgili devlet başkanlarının ve bakanları nezdinde, istişare ve çoklu diyalog alışkanlığının bölgeye hakim olması ile mümkün olabilirdi. ASEAN'da tek sesli bir sistem bulunmamaktaydı.²⁹

ASEAN'ın çözmesi gereken bir diğer konu ise bölge devletlerinin soğuk savaşın muhtemel çatışmalarından ve olumsuzluklarından en az etkilenecek şekilde izole edilmesiydi. Bu an-

²⁹ Katsumata, Hiro, *ASEAN's Cooperative Security Enterprise, Norms and Interests in the ASEAN Regional Forum*, Palgrave Macmillan, London UK, 2009, s. 12

cak ASEAN sayesinde mümkün olabilirdi. Çünkü teşkilat çatısı altında bölgede güç sahibi devletler bir araya gelmiş, öncelikle ekonomik ilişkilerde bu kendini göstermiş, zira birçok Afrika ülkesi gibi güneydoğu Asya bölgesinde de üçüncü dünya ülkesi bulunuyordu, ³⁰ bunun doğal sonucu olarak da bölgesel güvenlik ve istikrara yönelik istişare konularında ilerleme kaydedilmiştir. Bu olumlu adımların bir yansıması olarak ta güneydoğu Asya bölgesinde küresel ve bölgesel koşullar gözetilerek sınırların kesinleşmesi sağlanmaya çalışıldı. Tüm bu olumlu adımlar bölgede karşılıklı güvenin yeniden tesis edilmesi, özellikle devletlerin etnik sömürü, ırki ve dini farklılıkların iç politikaya etki ederek devletlerin birbirinin iç işlerine müdahale yolunu açması gibi sorunlarda olumlu etkileri oldu. Tüm bu gelişmeler içerisinde olumlu etkinin görüldüğü en önemli alan ise bölgesel ekonomiydi.³¹

Tüm bu olumlu adımlar Güneydoğu Asya bölgesinde bölgesel işbirliği ile fikir ayrılıklarının giderilmesine ve bölge toplumlarını oluşturan insanlar ve devletler arasında iletişimin gelişimini sağlamış ve ASEAN'ın bölgesel bir güç olarak etkinliğinin artmasına sebep olmuştur. Bunu bir örnekle taçlandıralım: Tayland'lı Suwanna "Kob" Konying isimli bir televizyon oyuncusunun 12.yy'a ait Ankor Wat kalıntılarının bulunduğu antik kentin ve bulunduğu bölgenin esasen Tayland'a ait olduğunu Kamboçya'da basılan bir gazetede iddia etmesi³² üzerine Kamboçya'da bir anda gösteriler başladı ve şiddetli protestolar görüldü. Başkent Phnom Penh'de bulunan Tayland Büyükelçilik binası göstericiler tarafından yağmalandı ve yakıldı.³³ İki devlet başkanı acilen telefonla görüşerek zararın Kamboçya hükümeti tarafından karşılanacağını belirtmiş ve gösterilerin önlenmesi konusunda mutabık kalmışlardır. Kısa süre sonra

³⁰ Hooker, Virginia Matheson, *A Short History of Malaysia : Linking East and West*, Allen & Unwin PUB., Australia, 2003. S. 261.

³¹ Temiz, Süleyman & İslam, Arshad, (2017) *Political Leadership in Turkey and Recep Tayyip Erdogan*, IIUM Press, Kuala Lumpur, 2017. s.18.

³² <https://www.telegraph.co.uk/news/1420437/Protesters-set-fire-to-Thai-embassy.html>.

³³ Severino, s.3

açıklamayı yapan sanatçı tarafından bunun yalanlanmasına rağmen, devletler nezdinde ASEAN ve bölgesel çatışmaların engellenmesine dair ortaklıkların ne kadar kabul gördüğü ve özümsemiğinin anlaşılması konusunda kayda değer örnektir.

5. ASEAN'da Liderlik ve Karar Alma Mekanizması

Liderlik kaçınılmazdır. Aileden, sokaktan, şehirden ülkeye kadar insanoğlunun olduğu yerde bir çeşit liderlikte bulunur.³⁴ Anlaşılacağı üzere ASEAN bir veya birkaç liderin fikirleri etrafında şekillenen bir oluşum değildir. Bu durum zaten Güneydoğu Asya uluslarının karakteri ile de ters düşmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde, batılı ülkeler, bölgede egemenliklerini kısıtlama ya da hafifletme iddialarını devam ettirmeyi uygun buluyorlar ve hatta bazıları, sözde yenedünya düzeni çerçevesinde tartışmasız liderlik iddia ederek, Sovyet meydan okumasının ve rekabetin yokluğundan dolayı tüm dünya üzerinde hegemonyasını kurmaya çalışıyorlardı.³⁵

ASEAN'ın sistemi, problem çözme esasına dayanmaktaydı ve sistem içerisindeki diğer üye statüsündeki devletlerin çıkarları ve beklentileriyle uyumlu bir eylem planı önererek, önerilen bu kararların yürütme yoluyla uygulanıp sorunun çözülmesi prensibi esas teşkil etmekteydi.³⁶ Bölge dışı güçlerin ise bu lider boşluğunu doldurma hevesleri genellikle eski sömürgeci üsluplarını kullanmalarından veya bölgede geçmişteki faaliyetlerinden dolayı gerekli olan inandırıcılığı sergileyememiş, gerekli güveni soğuk savaş döneminde de tesis edememiştir. Japonya ve Çin ise bölgedeki lider boşluğunun doldurulması konusunda başarılı değildi. Bu ve bunlardan kaynaklan nedenlerden dolayı ASEAN bölgede lidersizlikten doğan boşluğu doldurabilmiş ve birçok konuda söz sahibi olabilmıştır.

Bölgede, özellikle Malezya başta olmak üzere, bazı devlet-

³⁴ Severino, s.5.

³⁵ http://asean.org/?static_post=asean-conception-and-evolution-by-thanat-khoman.

³⁶ Richard Stubbs (2014) ASEAN's leadership in East Asian region-building: strength in weakness, *The Pacific Review*, 27:4, 523-541, s. 527.

ler tarafından Japonya bölge liderliği konusunda düşünülmüştü.³⁷ Bölgesel liderlik konusunda Japonya'nın gerekli olan kaynakları bulunmaktaydı. O dönemde ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Japonya, Doğu Asya'daki pek çok kişi tarafından büyümenin ana motoru olarak görülmekteydi. 1980'lerin sonunda, Japonya, güneydoğu Asya ülkeleri tarafından alınan tüm ikili resmi kalkınma yardımlarının % 60'ından fazlasını bölgeye sağlamıştır.³⁸ Bu nedenle, bölge devletlerinin Japonya'nın büyüyen ekonomik kapasitesini görmesi ile birlikte ve bölgesel liderlik konusunda Japonya'ya bakması da bu nedenlerden dolayı pekte mantıksız değildi. Dönemin Malezya başbakanı olan Mahathir Mohamed'in 1997 yılında, Japonya tarafından yönetilen bir Doğu Asya Ekonomik Birliği'nin (EAEC) kurulmasını önermesinin altında yatan ve bölgede liderlik rolünü üstlenmeye yönelik artan kapasitesine vurgu yaparak Japonya'nın bölge liderliğini değerlendirmesinin sebebi de bu idi.³⁹ Şunu da belirtmeliyiz ki Japonya'nın bölgesel liderlik için içten içe bir talebi de bulunmaktaydı. İlk ASEAN zirvesi, Bangkok deklarasyonunun imzalanmasından dokuz yıl sonra, birliğin kurucu devletleri tarafından 23-24 Şubat 1976 tarihinde, Endonezya'nın doğal güzellikleriyle meşhur Bali adasında gerçekleştirilerek, bölgesel ilişkilerin gelişiminde büyük bir adım atılmış oldu. Bu dokuz yıllık bekleme süresince bölgede taşlar nispeten daha fazla yerine oturmuştur. Kuruluşundan itibaren bu zirvenin bir ilk olması hasebiyle Endonezya Devlet Başkanı Soeharto, Malezya devlet başkanı Hussein Onn, Filipinler Cumhuriyetinden Ferdinand Markos, Singapur Başbakanı Lee Kuan Yew ve Tayland'tan Kukrit Pramoj'un katıldığı bu zirvede, bölgesel normlar, devletlerarası ilişkileri gözetecek belirlenmiştir.⁴⁰

³⁷ Stubbs, R. (1991) 'Reluctant leader, expectant followers: Japan and Southeast Asia', International Journal 46(4): ss. 649-67, s 656.

³⁸ Rix, A. (1989/1990) 'Japan's foreign aid policy: a capacity for leadership?' Pacific Affairs 62(4), 461-75.

³⁹ <https://www.freemalaysiatoday.com/category/nation/2018/06/14/why-mahathir-failed-to-proceed-with-eaec-in-1997/?fmt=1>.

⁴⁰ <http://www.asean.org/uploads/archive/arf/7ARF/Prof-Dment->

Bu zirvede imzalanan Güneydoğu Asya Dostluk ve İşbirliği Anlaşması (Amity and Cooperation in Southeast Asia) olarak belirtilen bu anlaşmada, belli başlı normlar etrafında mutabakat sağlandı. Bütün ulusların bağımsızlık, eşitlik, bölgesel bütünlük ve ulusal kimliğine saygı duyulması, dış müdahaleler yolu ile baskı kurmaya ve hükümetlerin devrilmesine karşı olma, ASEAN bölgesindeki devletlerin iç işlerine müdahale edilmemesi, anlaşmazlıklara karşı barışçıl çözümler üretilmesi, tehdit veya zorla güç kullanımının terk edilmesi, anlaşmaya taraf olan ülkeler arasında etkili işbirliği şeklinde kararlar alınmıştır. İlerleyen dönemde ise birçok ülke bu anlaşmaya taraf oldu. Bununla birlikte, bu zirvede iptidai bir ASEAN Genel Sekreterliği kurulmakla beraber ekonomik işbirliği içinde bakanlık düzeyinde forum kurularak resmileştirilmiştir.⁴¹

ASEAN, yönetim kurulunda tek veya birkaç devletin veya kişinin baskın liderlik sağlamasına izin vermemiştir. Bundan ziyade, güneydoğu Asya ülkelerini bölgenin en acil ekonomik ve güvenlik sorunlarının bazılarını yönetme yollarını araştırmak için bölgesel forumlar geliştirme konusunda girişimci ve entelektüel bir kolektif liderlik sağlamıştır.

ASEAN, genellikle liderlik konusunda geleneksel yetkilere sahip görülmemektedir. Bu nedenle üyelerinin hiçbiri büyük askeri veya ekonomik güç olarak kabul edilmemiştir. Ancak ASEAN, talep doğrultusunda tarafları bir araya getirme yetkisine sahipti. Katılımcı olan tüm bölge devletlerinin faydası doğrultusunda fikirlerin gücünü kullanarak sorunları şekillendirmek ve çözümler üretmeyi gaye edinmiştir. Bölgesel olarak tehlikeli bulunan konuları anlamak ve özellikle sorunların yönetimi ve çözümlerin belirlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken faktörleri tespit etmek için izlenecek süreç açısından mevcut seçenekler hakkında tarafların düşüncelerini şekillendirmek ve ortak menfaatler doğrultusunda yönlendir-

[Programme/Doc-13.pdf](#).

⁴¹ Severino, s. 6-7.

meyi en kritik çözüm yolu olarak görmektedir.⁴² Belirtilmelidir ki, 1990'larda ASEAN'a bakıldığında bölge siyasetinde son derece girişimci ve etkili bir lider pozisyonunda olduğu hemen göze çarpar. İlerleyen süreçte ise, ASEAN'ın entelektüel liderlik özelliği baskın hale gelmeye başlamıştır.⁴³ ASEAN sayesinde bölgesel kimlik daha belirgin hale gelmiş ve ASEAN bu kimliğin dışa açık bir tezahürü olmuştur.⁴⁴

Sonuç: ASEAN-Türkiye İlişkileri

Türkiye, 1999 yılına kadar Güneydoğu Asya bölgesinde olan devletlerle ilk resmi ilişkilerini D8 teşkilatı çatısı altında dönemin Refah-Yol hükümeti başbakanı Necmettin Erbakan'ın girişimleriyle kurmuştur. İlerleyen süreçte ise ASEAN ile siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi kararı 1999 yılında alınmıştır. Türkiye, bu minvalde diyalog veya sektörel diyalog ortağı olmak için niyetini ASEAN'a bildirmiştir. Ahmet Davutoğlu'nun Dışişleri Bakanlığı döneminde Türkiye, ASEAN ile kurumsal ilişkileri geliştirmenin ilk adımı olarak Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasını (TAC)⁴⁵ 19-23 Temmuz 2010 tarihlerinde Vietnam'da yapılan 43. ASEAN zirvesinde imzalamıştır.⁴⁶ Bu, Türkiye'nin bölgesel barış, istikrar ve TAC'a devletlerarası ilişkileri yöneten önemli bir davranış kuralları olarak gösterdiği güçlü bağlılığı yansıtmaktadır. Türkiye'nin bu anlaşmaya taraf olmasından sonra, Türkiye'nin Cakarta Büyükelçiliği aynı yıl içerisinde ASEAN nezdinde akredite edilmiştir.

Türkiye, ASEAN Zirvesi ile Dışişleri Bakanları toplantısına, Dönem Başkanı Brunei'nin özel konuğu olarak 2013 yılında ilk

⁴² Young, O. R. (1991) 'Political leadership and regime formation: on the development of institutions in international society', *International Organization* 45 (3), 281-308, s. 290.

⁴³ Richard Stubbs (2014) ASEAN's leadership in East Asian region-building: strength in weakness, *The Pacific Review*, 27:4, ss. 523-541, s. 533.

⁴⁴ McGregor, Andrew, *Southeast Asian development*, Routledge Pub., Oxon, 2008. s. 4

⁴⁵ <https://asean.org/treaty-amity-cooperation-southeast-asia-indonesia-24-february-1976>.

⁴⁶ https://www.sabah.com.tr/dunya/2010/07/23/davutoglu_aseantac_belgesini_imzaladi.

kez davet edilmiştir. Söz konusu toplantıya Ahmet Davutoğlu Dışişleri Bakanı olarak katılmıştır. Davutoğlu'nun halefi olan Mevlüt Çavuşoğlu, ASEAN Dönem Başkanı olan Malezya'nın davetiyle, 2015 Ağustos ayında 48. ASEAN Bölgesel Forumu Dışişleri Bakanları Toplantısına katılmıştır. Son olarak, 5-8 Ağustos 2017 tarihlerinde Manila'da düzenlenen 50. ASEAN Dışişleri Bakanları Toplantısına dönem başkanı Filipinler'in davetiyle Türkiye iştirak etmiştir.⁴⁷ Türkiye ile ASEAN ülkeleri arasında tesis edilen daha yoğun ve verimli işbirliği neticesinde, ASEAN ülkeleriyle 2002 yılında 1,3 milyar Dolar düzeyinde olan toplam ticaret hacmi, 2016 yılında 8,7 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. Sonuç olarak, son beş yılda, dalgalanmaya rağmen, ASEAN ve Türkiye arasındaki toplam iki yönlü ticaret ve Doğrudan Yabancı Yatırım pozitif eğilimler kaydetmiştir. ASEAN ile Türkiye arasındaki iki yönlü ticaret % 22 oranında artarak, 2013 yılında 7,97 milyar ABD dolarından, 2017 yılında 9,68 milyar ABD dolarına yükseldi. Öte yandan, Türkiye'den ASEAN'a yapılan Doğrudan Yabancı Yatırım, % 86 oranında artarak 2013 yılında 17.13 milyon ABD dolarından, 2017 yılında 31.89 milyon ABD dolarına yükselmiştir.⁴⁸

Bununla birlikte bölgede Türkiye'nin varlığını hissettiren diğer bir kuruluşta Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)'dır. 2005-2015 yılları arasında Güneydoğu Asya'ya yönelik TİKA'nın yaptığı yardımlarının toplamı 147,8 milyon ABD Doları olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte Türkiye, ASEAN üye ülkelerinin oluşturduğu polis teşkilatı olan ASEANAPOL'e 2014 yılında gözlemci üye olmuştur.

Bölge dışı ülkelerin ASEAN'a tam üye olmaları mümkün değildir. Örgütün bölge dışı ülkelerle yürüttüğü kurumsal ilişkilerde en ileri statüyü Diyalog Ortaklığı teşkil etmektedir. Türkiye'nin ASEAN ile kurumsal ilişkiler tesis etme hedefi çerçevesindeki nihai hedefi de budur. ASEAN Sektörel Diyalog

⁴⁷ <http://asean.org/wp-content/uploads/2018/07/4-Overview-of-ASEAN-Turkey-Sectoral-Dialogue-Relations-as-of-July-2018-fn.pdf>.

⁴⁸ Asean Statistic Database, ASEAN org., 17.09.2018.

Ortağı'nın 50'nci ASEAN Bakanlar Toplantısı'na katılımının ardından ASEAN ve Türkiye, 30 Mayıs 2018 tarihinde 1. ASEAN-Türkiye Ortak Sektör İşbirliği Komitesi (AT-JSCC) Toplantısı'nı gerçekleştirmiştir. ASEAN Sekreteryasında ASEAN-Türkiye sektörel diyalog ortaklığının başlatılması için gerekli olan adımların atılması konusundaki prosedür üzerinde durulmuştur.

Toplantıda Türkiye, ASEAN-Türkiye Ortak Sektörel İşbirliği Komitesi'nin (AT-JSCC) referans şartlarını kabul etti. *ASEAN Toplum Vizyonu 2025* tarafından yönlendirilen ve uyumlu hale getirilmiş, ASEAN ile Türkiye arasındaki bir uygulama rehberinin geliştirilmesine karar verilmiş olup, bu da Sektörel Diyalog Ortaklığı'nı karşılıklı çıkar alanlarına odaklanarak daha da ileriye götürmek için daha pratik bir şekilde hizmet etmesi amaçlanmıştır.

Türkiye, ASEAN üye devletleri ile uzun süreli ikili sosyo-kültürel işbirliğine sahiptir. Türkiye aynı zamanda ASEAN ile bu alanda işbirliğini, 2-7 Temmuz 2018'de Ankara ve İstanbul'da bulunan Diplomasi Akademisi'nde ASEAN Diplomatlar için bir Eğitim Programı düzenleyerek başlatmıştır. 2008 yılından bu yana, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), insani yardım alanlarında da dâhil olmak üzere çeşitli ASEAN Üye Devletleri ile çeşitli projeler yoluyla kalkınma işbirliğinde aktif olmuştur.⁴⁹

Türkiye-ASEAN ilişkilerinde daha ciddi adımların atılmasını teminen, 2015 yılında ASEAN ile Sektörel Diyalog Ortaklığı (SDO) tesis edilmesine yönelik çalışmalar başlatılmıştır.⁵⁰ Türkiye'nin bölge ile olan siyasi ilişkileri son derece iptidaidir. Avrupa Birliği'nin 1973 tarihinde ASEAN ile ilişkilerini başlatarak ciddi bir şekilde geliştirip bu noktaya getirmesi ile karşılaştırıldığında, Türkiye'nin bölgeye olması gereken ilgisinin ne kadar geç başladığı hemen anlaşılmaktadır. Türkiye bölge ülkelerine

⁴⁹ <http://asean.org/wp-content/uploads/2018/07/4-Overview-of-ASEAN-Turkey-Sectoral-Dialogue-Relations-as-of-July-2018-fn.pdf>

⁵⁰ <http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birligi.tr.mfa>

temsilcilik açma çalışmalarını en hızlı şekilde tamamlamalı ve bölgedeki misyonlara da azami önemi göstermelidir.

Kaynaklar

- Asean Statistic Database, ASEAN org., (Son Görünme 17.09.2018)
- Asean Statistic Database, ASEAN org., 17.09.2018
- Ball, W. Macmahon. A Political Re-Examination of Seato, International Organization, Vol. 12, No. 1 (Winter, 1958), pp. 17-25.
- Croissant, Aurel & Lorenz, Philip, Comparative Politics of Southeast Asia: An Introduction to Governments and Political Regimes, Springer International Publishing, Germany, 2018. S. 7
- Eberhard, W., *En Eski Devirlerden Zamanımıza Kadar Uzak Doğu Tarihi*, TTK Yayınları, Ankara 2018.
- Hall, Kenneth R., A History of Early Southeast Asia: Maritime Trade and Societal Development 100-1500, Rowman & Littlefield Publishers, Inc. USA, 2011. S.2
- Hooker, Virginia Matheson, *A Short History of Malaysia : Linking East and West*, Allen & Unwin PUB., Australia, 2003. S. 237,
- http://asean.org/?static_post=asean-conception-and-evolution-by-thanat-khoman.
- <http://asean.org/asean/about-asean/history>.
- <http://asean.org/wp-content/uploads/2018/07/4-Overview-of-ASEAN-Turkey-Sectoral-Dialogue-Relations-as-of-July-2018-fn.pdf>.
- <http://asean.org/wp-content/uploads/2018/07/4-Overview-of-ASEAN-Turkey-Sectoral-Dialogue-Relations-as-of-July-2018-fn.pdf>.
- <http://asean.org/wp-content/uploads/2018/07/4-Overview-of-ASEAN-Turkey-Sectoral-Dialogue-Relations-as-of-July-2018-fn.pdf>.
- <http://www.asean.org/uploads/archive/arf/7ARF/Prof-Dment-Programme/Doc-13.pdf>.
- <http://www.mfa.gov.tr/guneydogu-asya-ulkeleri-birligi.tr.mfa>.

<https://asean.org/asean/about-asean/asean-name>.

<https://asean.org/treaty-amity-cooperation-southeast-asia-indonesia-24-february-1976>.

<https://www.freemalaysiatoday.com/category/nation/2018/06/14/why-mahathir-failed-to-proceed-with-eaec-in-1997/?fmt=1>.

https://www.sabah.com.tr/dunya/2010/07/23/davutoglu_aseantac_belgesini_imzaladi.

<https://www.telegraph.co.uk/news/1420437/Protesters-set-fire-to-Thai-embassy.html>.

Katsumata, Hiro, *ASEAN's Cooperative Security Enterprise, Norms and Interests in the ASEAN Regional Forum*, Palgrave Macmillan, London UK, 2009.

Kevin Ruane Seato, Medo, And The Baghdad Pact: Anthony Eden, British Foreign Policy And The Collective Defense Of Southeast, 2005.

Asia And The Middle East, 1952-1955, *Diplomacy & Statecraft*, 16:1, 169-199.

McGregor, Andrew, *Southeast Asian development*, Routledge Pub., Oxon, 2008.

Michaud, Jean, *Historical Dictionary of the Peoples of the Southeast Asian Massif*, The Scarecrow Press, Inc. Oxford UK, 2006. S. 114.

Moller, Kay. Cambodia and Burma: The ASEAN Way Ends Here, *Asian Survey*, Vol. 38, No. 12 (Dec., 1998), ss. 1087-1104, s:1087.

Nairn, Ronald C., SEATO: A Critique Source: *Pacific Affairs*, Vol. 41, No. 1 (Spring, 1968), pp. 5-18.

Pollard, Vincent K., ASA and ASEAN, 1961-1967: Southeast Asian Regionalism, *Asian Survey*, Vol. 10, No. 3 (Mar., 1970), pp. 244-255.

Richard Stubbs (2014) ASEAN's leadership in East Asian region-building: strength in weakness, *The Pacific Review*, 27:4, 523-541.

Rix, A. (1989/1990) 'Japan's foreign aid policy: a capacity for leadership?' *Pacific Affairs* 62(4), 461-75.

Ruane, K., (2005) Seato, Medo, And The Baghdad Pact: Anthony Eden,

- British Foreign Policy And The Collective Defense Of Southeast Asia And The Middle East, 1952-1955, *Diplomacy & Statecraft*, 16:1, 169-199.
- Severino, Rodolfo C., ASEAN, Institute of Southeast Asian Studies ISEAS, Singapore, (2008)
- Stubbs, R. (1991) 'Reluctant leader, expectant followers: Japan and Southeast Asia', *International Journal* 46(4): 649-67.
- Sussman, Gerald (1983), Macapagal, the Sabah Claim and Maphilindo: The politics of penetration, *Journal of Contemporary Asia*, 13:2, 210-228.
- Taylor, Alastair M., Malaysia, Indonesia - and Maphilindo, *International Journal*, Vol. 19, No. 2 (Spring, 1964), pp. 155-171.
- Temiz, Süleyman & Islam, Arshad, (2017) Political Leadership in Turkey and Recep Tayyip Erdogan, IIUM Press, Kuala Lumpur, s.18.
- Young, O. R. (1991) 'Political leadership and regime formation: on the development of institutions in international society', *International Organization* 45 (3), 281-308.